

МЕТАНІМІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВАРЭННЯ ПЕРЛАКУТЫЎНАГА ЭФЕКТУ КАМУНІКАТЫЎНАЙ БЯСПЕКІ

В. А. Горбач

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
Gorbach_olga@mail.ru*

У артыкуле вылучаюцца віды метаніміі ў газетных тэкстах. Разглядаецца праблема разумення камунікатыўнай бяспекі на падставе вывучэння структурнай арганізацыі фрэйма «палітыка». Мэта даследавання – вызначыць асноўныя семантычныя пераносы, якія тлумачаць змест лексемы «бяспека» ў медыятэкстах. Метанімія, такім чынам, выступае як інструмент стварэння дадатковага эфекту ўздзеяння ў медыямаўленні.

Ключавыя словы: метанімія; фрэйм; слот; віды пераносаў.

METONYMY AS A TOOL FOR CREATING THE PERLOCUTIONARY EFFECT IN THE COMMUNICATIVE SECURITY

V. A. Horbach

*Belarusian State University,
9, Kalvariyskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: V. A. Horbach (Gorbach_olga@mail.ru)*

The article highlights the types of metonymia in newspaper texts. The problem of communicative security is considered on the basis of studying the structural organization of the Frame «Politics». The purpose of the study is to identify the main semantic transferences that explain the content of the Security Lexeme in media texts. Metonymy, thus, acts as a tool for creating an additional effect in mediacommunication.

Key words: metonymy; frame; slot; types of gears.

Камунікатыўная бяспека найбольш суадносіцца з фрэймам «палітыка», які з'яўляецца, на нашу думку, самым прадуктыўным у кагнітыўным асэнсаванні, паколькі ў тэкстах СМІ інфармацыя палітычнага характару заўсёды вельмі актуальная і шматстайная па колькасным суаднесенні з іншымі тэмамі. Такія паведамленні рэалізуюць цікавасць грамадства

да разумення ролі палітыкі, якая арганізуе, рэгулюе, кантралюе іншыя грамадскія інстытуты (напрыклад, у ідэалагічным, эканамічным, культурным, рэлігійным напрамках). У лінгвакамунікатыўным афармленні для апісання названай дзейнасці актыўна выкарыстоўваецца метанімія, якая выразна праяўляецца на ўзроўні перлакуцый.

Аналіз перлакутыўнага ўзроўню метаніміі ў кагнітыўнай мадэлі фрэйма «палітыка» з’яўляецца даволі дэманстратыўным, бо ў працэсе разумова-маўленчай дзейнасці прыводзіць да асацыяцый, што ўтвараюцца лексэмамі тыпу: 1) на ўзроўні прадметнага асэнсавання – *дыпламатыя, дзяржава, кіраўніцтва, улада, лідар, аб’яднанні, вайна* і падобныя ім; 2) на узроўні дзеянняў – *выступаць, сцвярджаць, падманваць, абяцаць* і інш.; 3) на ўзроўні прымет – *шчыры, дыпламатычны, незалежны, афіцыйны, кансерватыўны* і інш.

У палітычным дыскурсе праз выбар адпаведных моўных сродкаў, рэалізаваных праз метанімію, дэтальна назіраецца тэндэнцыя да аўтарскай трапеічнасці і экспрэсіўнасці пры адлюстраванні фактаў у медыятэксе, якія перадаюцца ў сціслай, лаканічнай, дакладнай форме. Метанімія, такім чынам, выходзіць «за межы дыскурсіўнага ў вобласць сацыяльнай практыкі і выводзіць абстракцыі ў сферу канкрэтыкі і гістарычнай прыметнасці» [1].

Часцей за ўсё ў змест маўленчых сітуацый уключаюцца віды сумежнасці: *установа – супрацоўнікі, падзея – удзельнікі, месца – насельніцтва, краіна – установа, месца – улада*. Названыя пераносы метаніміі могуць падзяляцца ў фрэймавай арганізацыі на слоты «знешняя палітыка» і «ўнутраная палітыка».

Так, слот «знешняя палітыка» ўяўляе сабой трансфармацыю значэнняў паводле сумежных асацыяцый паміж словамі: *месца – улада ў ім; установа – супрацоўнікі, адна краіна (установы, аб’яднанні ў ёй) – другая краіна (установы, аб’яднанні ў ёй), месца – насельніцтва*. Напрыклад, перанос *дзяржава – улада* забяспечваецца лексічным складам слота «знешняя палітыка», што тлумачыцца як дзейнасць дзяржавы на міжнароднай арэне. Таму ў медыямаўленне арганічна ўключаюцца метанімічныя канструкцыі тыпу: «*Беларусь падышла да змены статусу краіны-навічка ў атамнай справе на краіну, якая мае дзеючую атамную станцыю, і ў свеце мы станем 33-й такой дзяржавай*» («Звязда», 04.02.2021), «*Грузія з 1 чэрвеня адкрывае сухапутныя межы*» («Звязда», 25.05.2021), «*Прэзідэнт падкрэсліў, што беларуская дзяржава заўсёды будзе на варце інтарэсаў народа і кожнага чалавека, а любая спроба разбурыць дабрабыт людзей будзе спыняцца*» («Звязда»,

26.05.2021). За назвамі краін *Беларусь, Грузія, беларуская дзяржава* адрасат лёгка прачытвае дзеянні прадстаўнікоў улады.

Лексема *ўлада* акрамя агульнай назвы дзяржаўнага кіраўніцтва ў пераносным значэнні суб'ектывуецца і прыводзіць да адушаўлёнасці, выводзіць значэнне метаніміі не толькі да лінгвістычных, але і да паліталагічных, філасофскіх, псіхалагічных, сацыякультурных разваг. Трэба адзначыць, што ў працэсе стварэння маўленчай сітуацыі аўтары імкнуцца да таго, каб чытачы звярталі большую ўвагу не толькі на факты са знешнепалітычнай дзейнасці, але і на асоб або арганізацыі, якія ёй займаюцца. Так у медыятэкстах праяўляецца сацыяльная зададзенасць паведамленняў.

Фрэйм «палітыка» рэалізуецца таксама ў слоце «*ўнутраная палітыка*». Семантычная сумежнасць трансфармавана перадае з'явы, якія адлюстроўваюць тое, што адбываецца ў рэчышчы працэсаў унутры дзяржавы, дзейнасць розных інстытутаў, структур, якія рэфармуюць, кантралююць і захоўваюць палітычны лад у той ці іншай краіне. Асацыятыўныя сувязі паміж лексэмамі агранічана рэалізуюцца ў медыямаўленні праз сумежнасці: *установа – супрацоўнікі, падзея – удзельнікі, месца – насельніцтва*.

Семантычнае поле метанімічных канструкцыі слота «*ўнутраная палітыка*» адрозніваецца ад слота «*знешняя палітыка*». Гэта абумоўліваецца спецыфікай саміх працэсаў у развіцці і дзейнасці грамадства, што ў медыямаўленні праз аўтарскую ацэнку трансфармуецца сродкамі трапеічнасці і вобразнасцю, якая часта перадаецца асацыятыўнай сувяззю паміж з'явамі, фактамі рэчаіснасці, зафіксаванымі СМІ. Лексічны склад слота «*ўнутраная палітыка*» вызначаецца высокай актыўнасцю ўжывання ўласна-дзяржаўных назваў, якія дапамагаюць аўтарам зрабіць дакладны тэкст з элементамі вербальна-мастацкай каларыстыкі, надаюць зместу дынамізм, ствараюць жывую сітуацыю, якая ўзнікае звычайна пры непасрэдных зносінах, што пацвярджае думку пра рэпрэзентацыю катэгорыі адушаўлёнасці ў семантычнай сумежнасці.

Слот «*ўнутраная палітыка*» праз рэалізацыю маўленчых канструкцый з семантычнай сумежнасцю адлюстроўвае факты з розных сфер грамадства. Найбольшую частотнасць апошнім часам складаюць прыклады метаніміі, якія фіксуюць падзеі, звязаныя з ваеннай палітыкай ці праваахоўнай дзейнасцю. Канцэптуальныя складнікі сферы ўнутранай палітыкі ў пераносным значэнні лексем (праз трапеічнасць метаніміі)

шматліка функцыянуюць вакол ключавога паняцця *бяспека*, якое мае значэнне для кожнага ў сучасным соцыуме, паколькі абумоўлена самім разуменнем паняцця *грамадства* як бяспечнага асяродку існавання чалавека ці групы людзей. Напрыклад, «Беларусь на заседанні СМІД ОДКБ выступіла за ўкрепленне архітэктуры міжнароднай бяспекі» («СБ. Беларусь сегодня», 19.05.2021), «У зоне *павышанай небяспекі*. Як працуе выбухаватэхнічны цэнтр унутраных войскаў МУС» («Звязда», 03.06.2021). У прыкладах праз асацыятыўныя сувязі паміж лексэмамі тлумачыцца слова *бяспека*: *краіна – улада, установа – супрацоўнікі*.

Змест гэтага слова ў кагнітыўнай мадэлі фрэйма «палітыка» можа ўяўляць сабой семантычную звязку паміж слотамі, якія рэалізуюцца на перыферыі праз пераносы па сумежнасці. Іх ўзаемадзеянне як вузлоў у агульнай шматузроўневай структуры фрэйма факсіруюць увагу на актуальных для адрасатаў пытаннях, што прыводзіць да стварэння пэўнага медыятэксту. Часта праз метанімію аўтары імкнуча здзейсніць функцыю канкрэтыкі ў медыятэксце, якая прысвечаны апісанню фактаў дзейнасці грамадства па падтрыманні бяспекі краіны, чалавека ў прыватнасці. Напрыклад, «Турбулентность нравственности. Привыкнуть к некоторым зигзагам политики двойных стандартов коллективного Запада невозможно. Как невозможно воспитанному человеку стерпеться с чванством, лицемерием, двурушничеством, безнравственностью. Особенно если аморальный тип поучает нормам поведения» («СБ. Беларусь сегодня», 27.05.2021).

Сфера ваеннай палітыкі і праваахоўнай дзейнасці рэалізуецца ў медыятэкстах праз асацыятыўныя пераносы: *краіна – улада, месца – насельніцтва, частка – цэлае, установа – супрацоўнікі, дзеянне – вынік дзеяння*.

Такім чынам, кагнітыўная мадэль фрэйма «палітыка», рэалізаваная ў метаніміі шматлікімі відамі семантычнай сувязі на аснове сумежнасці, можа з'яўляцца інструментам стварэння перлакутыўнага эфекту камунікатыўнай бяспекі.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Ковязина Е. Н. Взаимодействие концептуальной метафоры и метонимии в политическом дискурсе [Электронный ресурс]. URL: <http://journal.asu.ru/pm/article/view/5080/3924> (дата обращения: 23.07.2021).